

tekst:
Fred van Hoorn

Bloemrijke graslanden van de
Zinnkoepfle bij Soulmatt.

FOTO: MARGO VAN DEN BERG

De onvolprezen Vogezes

De Vogezes vormen een mooi en rijk gebied voor natuur- en vlinderliefhebbers uit Nederland. Niet al te ver, landschappelijk mooi, goed toegankelijk en met een rijke plantengroei en veel vlindersoorten. Dit artikel geeft een verslag van een kort bezoek in juli aan de zuidoostelijke Vogezes.

Het is voorjaar 1996 en mijn vrouw en ik hebben al plannen om in de zomer een week te gaan kamperen in de Vogezes. Hoe kom je als niet doorgewinterde vlinderwaarnemer aan tips voor goede gebieden? Je kunt natuurlijk gewoon ergens heen gaan, vlindergids en opschrijfboekje uitpakken en het veld ingaan. Vlinders zie je dan gegarandeerd, en zeker binnen Nederland doe je nuttig werk, want nog lang niet alle gebieden zijn grondig onderzocht. Maar als je het wat verder zoekt, wil je graag wat bijzondere soorten zien.

Waar zitten de vlinders?

De beste methode om geschikte plekken te vinden is het circuit: veel natuurwaarnemers, vlinderaars niet uitgezonderd, zijn best bereid wat goede tips prijs te geven. Voor het geplande weekje Vogezes moest ik deze informatie ontberen: ik ken geen mensen die daar recent geweest zijn. Voorafgaand aan zo'n uitstapje duik ik al-

tijd uitgebreid in de boeken. De Ecologische Atlas van de Dagvlinders van F.A. Bink levert goede ideeën op: ik kom veel foto's tegen van de zuidoostelijke Vogezes, in het bijzonder de omgeving van Rouffach. Op de kaart leek de omgeving van Guebwiller geschikt: halverwege tussen Colmar en Mulhouse, dichtbij Rouffach, maar ook niet ver van de Grand Ballon en de Petit Ballon, twee van de hoogste bergen van de Vogezes.

De Vogezes zijn in een dag bereikbaar en toch in het middengebergte. De afgeronde en zwaarbeboste heuvels zijn vaak rond de 1000 meter hoog en geven een heel ander beeld dan de bij ons Nederlanders veel bekendere streken als de Belgische Ardennen en Luxemburg. Vanaf Strassbourg naar het zuiden rijdend zien de Vogezes er vanuit het vlakke Rijndal imposant uit. Ik krijg er zin in, zeker omdat het toch ruim 700 kilometer rijden is en ik graag de auto uit wil.

De eerste dag besluiten we om vlakbij onze camping in Lautenbach te gaan wandelen. De Vogezes zijn voor de wandelaar goed ontsloten: overal zijn wandelroutes aangegeven. Vlakbij de camping vertelt een bordje ons dat we richting Huhnkopf en Col de Schrangon kunnen lopen. We lopen die kant op en die dag wandelen we door de

hellingbossen boven Lautenbachzell naar Buhl en over de weg terug. Het is geen heel bijzondere omgeving, maar we zien toch 24 soorten dagvlinders, waaronder een aantal Keizersmantels, enkele Tweekleurige hooibeestjes, een Boswitje, veel Dambordjes en enkele Purperstrepparelmoervlinders en Grote weerschijnvlinders.

Op zoek naar de bijzonderheden

De volgende dag moet het gebeuren: we willen de Zinnkoepfle bij Soulmatt bekijken. In zijn Ecologische Atlas noemt Bink dit gebied enkele keren. We parkeren de auto langs de hoofdstraat en staan onderaan een steile, met wijngaarden begroeide helling. Bovenop zien we de kalkhellingen en bosjes ons al toelachen. Eerst wandelen we zigzaggend dwars door de wijngaarden. In natuurlijk opzicht niet mooi, maar ik vergeef het de bewoners snel: hier komt de Riesling vandaan, die kruidige, droge, witte wijn, die zo heerlijk is. Zo nu en dan fladdert er een Koninginnepage langs de wijnranken, er schieten regelmatig Muurhagedissen weg en helaas is die ene Pijlstaartvlinder, die in een berm kolibrieachtig bij de bloemen hangt veel te snel. En dan is er nog die ene donkere, grote dagvlinder, die ik op dat ogenblik niet herken, maar dat verandert als we eenmaal boven op de heuvel zijn aangekomen en door het zeer mooie en bloemrijke kalkgrasland van de Zinnkoepfle lopen. Daar fladderen er meer rond en gelukkig landen ze geregeld op de grond. Het is de Witbandzandoog, een grote en donkere vlinder met een brede witte band over voor- en achtervleugel, die in de vlucht goed zichtbaar is. Als de vlinder landt, gaat hij op kale stukken grond zitten en vouwt zijn vleugels tegen elkaar. Een echte zandoog dus, en zijn gedrag lijkt veel op onze Heivlinder.

Maar wat is-ie mooi. En wat is de hele omgeving mooi. Prachtige veldjes met tientallen bloeiende plantensoorten, verspreid struweel met Wededoorns, Sleedoorns en jonge Eiken. Bosjes met Eiken en Iepen. Aan alles zie je dat dit gebied nog meer moet opleveren. En ik weet het zeker: er moeten pages zitten. Alle Noordwest-Europese pages kunnen op deze veldjes vliegen!

Enthousiast lopen we verder over de veldjes en de soortenlijst groeit gestadig: Tweekleurige hooibeestjes, Dambordjes, Koevinkjes, Oranje zandoogjes, Citroenvlinders, Distelvlinders en veel dikkopjes. Ik zie veel Zwartsprietdikkopjes en ook het Groot dikkopje is vrij talrijk. Regelmatig onderzoek ik de Zwartsprietjes: zit er geen Dwergdikkopje tussen? De hele week zal ik

het nog proberen, maar ik kom er niet goed uit. Ik ken de soort niet; soms denk ik er een te zien, maar ik zie nooit de juiste combinatie van kenmerken goed genoeg om zeker van mijn zaak te zijn.

Er vliegen een paar Keizersmantels, en nog een parelmoervlinder. Verderop in het terrein zien we verschillende luzernevlinders. Ze zijn door de warmte niet te vangen en het blijft een vraagteken of het een Gele dan wel Zuidelijke luzernevlinder is. Als ik langs een paar veldjes grondig alle Jacobskruiskruid en Boerenwormkruid bekijk, kom ik pages tegen. Wat zijn ze toch klein en onopvallend in het veld. Ik vang er één in het net en ik kan hem rustig in het jampotje bestuderen. Het is een Bruine eikepage of een Kleine sleedoornpage. Het gaat om de vorm van de witte streep op de ondervleugels. Dit exemplaar heeft een vrijwel recht lijntje dat pas op het laatst op de achtervleugel een bijna rechte hoek heeft. Dit zijn mijn eerste Kleine sleedoornpages en er blijken er aardig wat te vliegen. In totaal zie ik er wel zo'n vijftien.

Gepriegel met blauwtjes

Tegelijk met de page heb ik een klein blauwtje gevangen. Op de bloem had ik al gezien dat het zeker geen Icarusblauwtje was, en voor één van de Heideblauwtjes leek de onderkant niet contrastrijk genoeg. De vlinder die ik gevangen had, was een vrouwtje en al een beetje vaal, maar wat toch sterk opviel was de geblokte franje. De determinatie van dit soort blauwtjes vind ik wel een gepriegel, maar vergelijking van de vlekjes op de ondervleugels leerde dat dit het Klein tijmblauwtje moest zijn, een zeldzaam geworden soort in Noordwest-Europa en ook al mijn eerste. Overbodig te

Het Tijmblauwtje kwam vroeger ook in Nederland voor.

Tegenwoordig moet u enkele honderden kilometers rijden om dit mooie blauwtje te zien.

FOTO: HANS SMEENK

Summary

An enthusiastic account of a visit to the Vosges in France, taking nature walks and of course observing butterflies. This beautiful region has a lot to offer as to flora and fauna. Among the many interesting butterflies seen, were Marbled Whites, Great-banded Graylings, Spotted Fritillaries, Large Blues, Scarce Large Blues, and Yellow-spotted Ringlets. A true butterfly eldorado!

zeggen dat we moe maar zeer voldaan de Zinnkoepfle weer hebben verlaten.

Een paar dagen later bezoeken we de Katzenkoepfle bij Muhlbach sur Munster, ook al zo'n gebiedje uit 'de Bink'. Koepfles zijn graslandjes boven op heuvels, vaak te steil, te klein of te stenig om voor de landbouw interessant te zijn en daarom voor natuurliefhebbers vrijwel altijd leuk. Mits ze niet dichtgroeien met bos. De Katzenkoepfle werd daartegen beschermd door enkele koeien die het gebiedje zeer extensief begraasden. Daardoor ook weer plantenrijk en voor zo'n klein gebiedje fantastisch om te vlinderen. Het leverde ons een paar pareltjes op. Er vloog een populatie van de Tweekleurige parelmoervlinder, een schitterende, contrastrijke parelmoervlinder, die zijn eieren op onder andere Weegbree afzet. We zagen ook enkele Witbandzandogen en er waren nogal wat Kleine vuurvlinders en Heideblauwtjes.

Enkele keren zagen we vanuit de verte een groot en donker blauwtje vliegen, dat we gelukkig ook van dichtbij konden bekijken: enkele donkere stippen op de bovenkant en opvallend grote donkere vlekjes op de onderkant. Een Tijmblauwtje dus. Dit neefje van ons Heidegentiaanblauwtje is in Nederland uitgestorven.

Pimpernelblauwtjes

Na de Katzenkoepfle reden we nog even langs Zimmerbach, waar volgens Bink het Pimpernelblauwtje moest vliegen. Al snel vonden we een geschikt veldje: een nat hooilandje langs een beek, waar de zwartrode bloeiaren van de Grote pimpernel bovendien staken. Eerst maar langs de rand gelopen, waarbij we geen enkele vlinder zagen vliegen. Op de terugweg toch maar een aantal meters het veldje ingelopen, waar de vegetatie nog vrij droog en minder kwetsbaar was. Nog steeds zagen we geen enkele vlinder vliegen; het was puur geluk dat ik op een bloei-aar van Smalle weegbree twee Pimpernelblauwtjes zag zitten. Een paring nog wel. Het is wel wat voyeuristisch om bij zo'n parend stelletje te blijven staan, maar het gaf ons ruim de tijd de vlinders te bekijken,

te determineren en te fotograferen. De bovenkant was maar af en toe te zien en heeft wel wat weg van die van het Tijmblauwtje, hoewel de zwarte vlekjes minder opvallend zijn. De onderkant is echter onmiskenbaar met zowel op voor- als achtervleugel een gerond rijtje van lichtomrande donkere vlekjes op een vrijwel egaal bruine ondergrond. Echt een soort voor de fijnproevers.

Andere aanraders

Niet alles van een week kan in dit artikel genoemd worden, maar ik wil nog twee gebieden kort bespreken. Ten eerste de Petit Ballon d'Alsace; een berg van meer dan 1200 meter hoog, bovenop onbebost en be-weid door koeien met bellen om. Dat doet nogal Zwitsers aan en zo toont het landschap ook wel. De koeien zorgen trouwens voor de bekende Petit Munster, een kaas, die vooral na een paar dagen buiten de koelkast goed gaat rijpen, zwaar gaat geuren en bijzonder pittig wordt. Kaas heeft weinig met vlinders te maken, behalve dat de koeien ook hier zorgen voor een open vegetatie, met veel Viooltjes, Pijlbrem en ook Bergnachtorchis. De talrijkste vlinder hier is de Geelvlekerebia. Viooltjes zorgen voor parelmoervlinders, maar er vlogen er maar enkele. Toen ik er één van nabij kon bekijken, bleek het de Kleine parelmoervlinder te zijn. Het is verrassend om die soort daar te zien, want hoewel de open structuurrijke graslanden hoog in de Vogezen veel gemeen hebben met de duin-graslanden in Nederland, toont het landschap zo totaal anders. Tenslotte wil ik nog het dal van de Muhrbach aanbevelen, dat begint bij Buhl (vlakbij Guebwiller). Het leverde ons niet eens zoveel vlinders op (hoewel: Kleine ijsvogelvlinder, Bosparelmoervlinder en Boserebia), maar er is een prachtige en rustige wandeling te maken langs de beek, door een schitterend landschap.

De Vogezen hebben voor vlinderliefhebbers veel te bieden. Het is niet te ver van huis, er vliegen bijna alle soorten die in Zuid-België ook vliegen, maar bovendien nog een aantal vlinders met een Midden- en Zuid-Europese verspreiding. Wij waren na die week bijzonder tevreden over het mooie landschap en - mede dankzij het goede weer - met de vlinders die we gezien hebben. Natuurlijk, er zijn nog heel wat soorten die ook in de Vogezen voorkomen, die ik nog nooit gezien heb. Maar dat is voor een volgende keer.

Tabel 1: Lijst van waargenomen dagvlindersoorten.

Zwartsprietdikkopje (<i>Thymelicus lineola</i>)
Groot dikkopje (<i>Ochlodes venata</i>)
Koninginnepage (<i>Papilio machaon</i>)
Boswitje (<i>Leptidea sinapis</i>)
Groot koolwitje (<i>Pieris brassicae</i>)
Klein koolwitje (<i>Pieris rapae</i>)
Klein geaderd witje (<i>Pieris napi</i>)
Gele/Zuidelijke luzernevlinder (<i>Colias hyale/australis</i>)
Citroenvlinder (<i>Gonepteryx rhamni</i>)
Kleine sleedoornpage (<i>Nordmannia acaciae</i>)
Kleine vuurvlinder (<i>Lycaena phlaeas</i>)
Boomblauwtje (<i>Celastrina argiolus</i>)
Tijmblauwtje (<i>Maculinea arion</i>)
Pimpernelblauwtje (<i>Maculinea teleius</i>)
Klein tijmblauwtje (<i>Pseudophilotes baton</i>)
Heideblauwtje (<i>Plebejus argus</i>)
Icarusblauwtje (<i>Polyommatus icarus</i>)
Grote weerschijnvlinder (<i>Apatura iris</i>)
Kleine ijsvogelvlinder (<i>Ladoga camilla</i>)
Atalanta (<i>Vanessa atalanta</i>)
Distelvlinder (<i>Cynthia cardui</i>)
Kleine vos (<i>Aglais urticae</i>)
Dagpauwoog (<i>Inachis io</i>)
Gehakelde aurelia (<i>Polygonia c-album</i>)
Keizersmantel (<i>Argynnis paphia</i>)
Kleine parelmoervlinder (<i>Issoria lathonia</i>)
Purperstreepparelmoervlinder (<i>Brenthis ino</i>)
Zilveren maan (<i>Clossiana selene</i>)
Tweekleurige parelmoervlinder (<i>Melitaea didyma</i>)
Bosparelmoervlinder (<i>Melicta athalia</i>)
Dambordje (<i>Melanargia galathea</i>)
Witbandzandoog (<i>Brintesia circe</i>)
Boserebia (<i>Erebia ligea</i>)
Geelvlek erebia (<i>Erebia manto</i>)
Bruin zandoogje (<i>Maniola jurtina</i>)
Koevinkje (<i>Aphantopus hyperantus</i>)
Oranje zandoogje (<i>Pyronia tithonus</i>)
Tweekleurig hooibeestje (<i>Coenonympha arcania</i>)
Hooibeestje (<i>Coenonympha pamphilus</i>)
Bont zandoogje (<i>Pararge aegeria</i>)